

4. Блэкборн Р. Психология криминального поведения / Р. Блэкборн; пер. с англ. А. Боричева, А. Можаяева. – СПб. : Питер, 2004. – 496 с.
5. Гоголева А. В. Беспризорность. Социально-психологические и педагогические аспекты / А. В. Гоголева. – М. : Генезис, 2004. – 464 с.
6. Ивашенко Г. М. Восстановление социального статуса безнадзорных детей / Г. М. Ивашенко. – М. : ГосНИИ семьи и воспитания, 2002. – 128 с.
7. Мустаева Ф. А. Основы профилактики безнадзорности и беспризорности несовершеннолетних / Ф. А. Мустаева. – М. : Академ. проект, 2003. – 456 с.
8. Оржеховська В. М. Дитяча бездоглядність та безпритульність: історія, проблеми, пошуки : навч. посібник / В. М. Оржеховська, В. Є. Виноградова-Бондаренко. – К. : Логос, 2004. – 172 с.

9. Реан А. А. Социальные, педагогические и психологические аспекты проблемы "уличных" детей и подростков в России / А. А. Реан // Социологические исследования. – 2001. – № 2. – С. 34-39.
10. Ткач Р. М. Соціально-психологічні чинники, що зумовлюють схильність дітей до бродяжництва / Р. М. Ткач; за заг. ред. С. Д. Максименка // Актуальні проблеми психології. – Т. VIII : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – Ч. 8. – С. 298-303.
11. Эйдемиллер Э. Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия / Э. Г. Эйдемиллер, И. В. Добряков, И. М. Никольская. – СПб. : Речь, 2003. – 336 с.
12. Rutter M. Attachment and the development of social relationships / M. Rutter // Scientific Foundations of Developmental Psychiatry / Ed. by M. Rutter. – London : Heinemann Medical, 1980.

Надійшла до редколегії

С. Митина, канд. психол. наук, доц.

Севастопольський міський гуманітарний університет, Севастополь

СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ БЕСПРИЗОРНОСТИ ПОДРОСТКОВ

Статья посвящена анализу социальных факторов беспризорности несовершеннолетних. Автором на основе результатов эмпирического исследования определены факторы, которые приводят к беспризорности подростков и отчуждению их от семьи.

Ключевые слова: беспризорность, группа риска, подросток.

S. Mitina, канд. психол. наук, доц.

Севастопольський міський гуманітарний університет, Севастополь

SOCIAL FACTORS OF TEENS' NEGLECT

The article is devoted to studying social factors of children neglect. On the basis of the results of empirical research the author distinguishes factors which lead to neglecting teenagers and estranging them from families.

Key words: neglect, risk group, teen.

УДК 159.922.6/376

Р. Новгородський, канд. пед. наук, доц.
Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, НіжинКОРЕКЦІЙНО-ВИХОВНА РОБОТА В ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ УСТАНОВІ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ
(З ДОСВІДУ ПРИЛУЦЬКОЇ ВИХОВНОЇ КОЛОНІЇ)

У статті автор аналізує особливості корекційно-виховної роботи в пенітенціарних установах для неповнолітніх. Зокрема, розкрито досвід Прилуцької виховної колонії. Проаналізовано роль, напрями та функції соціального педагога в пенітенціарній установі.

Ключові слова: корекційно-виховна робота, неповнолітній, пенітенціарна установа.

Постановка проблеми. Перед сучасними пенітенціарними установами України стоять складні соціально-педагогічні завдання не лише забезпечити реалізацію покарання у вигляді позбавлення волі, але й ресоціалізація правопорушників, їх соціальне оздоровлення. В широкому комплексі різноманітних засобів, спрямованих на підвищення ефективності процесу ресоціалізації колишніх правопорушників на основі його подальшої педагогізації та гуманізації, значне місце займає організація корекційно-виховної роботи серед засуджених.

Різні аспекти сучасної пенітенціарної системи розглядала низка науковців: З. А. Астермінова, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, С. Ю. Лукашевич, В. М. Мишківська, В. М. Оржеховська, О. Л. Остапчук, О. І. Пилипенко, В. І. Ролінський, В. М. Синьов, О. І. Федоренко тощо.

Сучасні процеси реформування, що відбуваються в пенітенціарній системі України, передбачають залучення досить широкого кола фахівців і представників громадськості до участі у різних формах роботи з засудженими неповнолітніми. Зокрема, йдеться про такого фахівця як соціальний педагог.

Основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання і відбування покарання, суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив. Згідно ст. 123 КВК України, соціально-виховна робота – це цілеспрямована діяльність персоналу органів та установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених. Відповідно, корекційно-виховна робота буде включати послідовність дій соціального педагога, взаємодію вихователя й вихо-

ванця, що забезпечує досягнення певної соціально-педагогічної мети щодо засудженого неповнолітнього [2].

Вона спрямована на формування і закріплення у засуджених прагнення до суспільно-корисної діяльності, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівня.

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє констатувати, що питання місця та ролі соціального педагога в соціально-виховній роботі в умовах виховної колонії для неповнолітніх залишається малодослідженим. Тому метою нашої статті стало дослідження соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в Прилуцькій виховній колонії. Завданням статті є висвітлення особливостей корекційно-виховної роботи в Прилуцькій виховній колонії.

Слід зазначити, що соціальна робота з неповнолітніми, які порушили закон, складається із соціально-реабілітаційної та профілактичної роботи безпосередньо в місцях позбавлення волі (виховних чи виправних колоніях), а також із роботи на волі, після звільнення – ресоціалізації та соціальної адаптації з подальшою інтеграцією в суспільство. Цей процес передбачає застосування комплексу заходів за двома напрямками: ресоціалізація свідомості особистості (відновлення позитивної системи цінностей, знань, переконань, установок тощо) та ресоціалізація діяльності (відновлення позитивних навичок, умінь, стилю спілкування тощо). Сутність процесу ресоціалізації полягає у поновленні соціального статусу, втрачених соціальних навичок, переорієнтації особистості на забуті позитивні відносини з людьми, види діяльності, референтні групи суспільства.

Варто зазначити, що в Прилуцькій виховній колонії не має посади "соціального педагога". Його напрями та функції виконують працівники відділу соціально-виховної та психологічної роботи, а саме заступник начальника ВК із соціально-виховної та психологічної роботи, старший інспектор соціально-виховної та психологічної роботи, два начальники відділення ресоціалізації, два вихователя, два вихователя відділення соціальної адаптації, практичний психолог, методист, інспектор ТБУ, а також педколектив школи, який складається із чотирнадцяти педагогів. Як бачимо, більшість з вище перерахованого

персоналу в кращому випадку мають педагогічну освіту. Головним завданням для них в умовах виховної колонії виступає збір максимальної інформації про особистість неповнолітнього та особливості його соціального середовища за короткий проміжок часу [5].

Слід констатувати, що функції пенітенціарного фахівця (соціального педагога) дуже різноманітні, починаючи від правового консультування до психолого-педагогічної допомоги засудженим і персоналу. І кожна функція несе в собі допомогу ув'язненому зробити свій вибір в сторону свідомого правильного вибору чесного життя (див. табл. 1).

Таблиця 1

Основні функції та напрями роботи соціального педагога, що реалізуються в пенітенціарній установі

Функції	Характеристика	Працівники, що виконують дані функції в установі
Виховна	Складання плану навчання і роботи на період позбавлення волі – доцільно організувати процес навчання і перевиховання неповнолітнього з боку дотримання єдності педагогічних вимог	Заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи; практичний психолог; вихователь відділення; вчителі
Організа-торська	Допомогти організувати, структурувати та координувати роботу засуджених щодо свого вільного часу (змістовне дозвілля), навчання, а також в організації набутті майбутньої професії	методист закладу; вихователь відділення; вчителі
Охорон-на-захисна	Відстоювання та захист прав і інтересів засуджених; проводити інформаційно-просвітницькі заходи, запрошувати юриста	Заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи; старший інспектор
Соціально-терапевтична	Спрямована на своєчасне подолання кризових ситуацій, допомога порадою батькам і родичам ув'язненого у вирішенні проблем пов'язаних з позбавленням його волі; організація корекційно-виховних тренінгів із засудженими, консультаційна, роз'яснювальна та просвітницька робота з батьками	Практичний психолог; вчителі; заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи
Комунікатив-на	Полягає у встановленні контактів із засудженими, об'єднанні персоналу колонії спільною метою, обмін інформацією між всіма суб'єктами соціально-педагогічної роботи – внутрішніми й зовнішніми; виконанні представницьких та посередницьких функцій у суспільстві	Практичний психолог; заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи
Діагностична	Полягає у виявленні причин (чинників-детермінантів), що призвели до важкої життєвої ситуації, скоєння кримінального злочину, засудження та утримання в місцях позбавлення волі неповнолітнього; умов, обставин та причин появи нових пенітенціарних проблем, визначенні ступеня їх впливу на засудженого; діагностиці особливостей конкретної особистості – характеру, моральних якостей, рівня правосвідомості, ступеня десоціалізації, чинників негативного впливу пенітенціарного середовища колонії тощо	Практичний психолог; заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи
Прогностична	Спеціальне дослідження про ймовірні перспективи (негативні й позитивні) розвитку особистості засудженого та його життєвої ситуації. Прогнозуванню можуть підлягати зміни у правосвідомості, розвитку правослужняної поведінки, мотивацій, ставлень, діяльності особистості та груп засуджених, ефективності процесу виправлення; прогнозування подій, ситуацій, явищ педагогічного, психологічного й правового змісту	Практичний психолог; інспектор ТБУ; заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи; старший інспектор
Корекційно-реабілітаційна	Передбачає планування корекційних, профілактичних і реабілітаційних заходів; здійснення консультацій; допомоги для самопомоги у вирішенні власних проблем; проведення заходів корекції свідомості, поведінки, вчинків та середовища неповнолітніх засуджених, що мають девіантний характер, за допомогою корекційних засобів і методів роботи.	Практичний психолог; інспектор ТБУ; заступник начальника з соціально-виховної та психологічної роботи; старший інспектор

У теорії соціальної педагогіки прийнято виділяти два основні аспекти соціальної роботи в пенітенціарній сфері: правовий і психологічний. Прилуцька виховна колонія не є виключенням. Правова підтримка засуджених в першу чергу це:

- надання інформації неповнолітнім засудженим про їх права і обов'язки;
- захист прав ув'язнених;
- надання консультацій з правових питань;
- нагляд за дотриманням прав ув'язнених як адміністрацією і педагогічним колективом, так і іншими ув'язненими;
- проведення бесід і лекцій стосовно правового виховання;
- консультації юриста [3, с. 31].

Психологічний аспект соціальної роботи з неповнолітніми злочинцями. У діяльності спеціаліста колонії в установах позбавлення волі для неповнолітніх, надзвичайно важливо проводити роботу по діагностиці і подоланню психолого-педагогічних та соціальних відхилень пов'язаних із перебуванням неповнолітніх в даних закладах.

Так, підліток, який вперше в перше потрапив у вправно-трудоу установу, отримує важку психологічну травму. Також у формуванні невротичних розладів у підлітків, що знаходяться в місцях позбавлення волі, лежить багатофакторна обумовленість, у якій біологічні, соціальні і психологічні фактори представлені в нерозривному комплексі, що визначає специфіку патогенезу та синдромогенезу психічних розладів у неповнолітніх

ув'язнених. Основу патогенетичного конфлікту підлітків, які знаходяться в місцях позбавлення волі, складають такі особистісні риси як підвищена збудливість і неврівноваженість, конфліктність у відносинах, уразливість і злопам'ятність, лабільність емоцій, демонстративність емоційних виявлень, схильність до афектів, що визначають профілі по шкалах СМОЛ – психопатії, істерії, депресії, іпохондрії, параної (більш характерно для хлопчиків) і психастенії (більш характерно для дівчаток). При цьому закріплюючими і підтримуючими розвиток невротичних розладів є фактори соціальної ізоляції, різка зміна життєвого стереотипу, психічна депривація, тверда регламентація поведінки, замкнута система спілкування, розрив устояних особистісних зв'язків.

Також соціальні педагоги повинні проводити роботу по адаптації особистості підлітка, сприяти формуванню у нього максимально можливої активної життєвої позиції, роз'яснювати його права і обов'язки, готувати засуджених до виходу на свободу, стимулювати до активного, адекватного погляду на світ; складати програми психологічних аутотренінгів. У своїй діяльності соціальний працівник повинен орієнтуватися на те, щоб система ізоляції не зруйнувала соціально корисних зв'язків дітей, і сприяти зміцненню їх сімейних і споріднених стосунків.

Виходячи із проаналізованих функцій та основні аспекти соціальної роботи Прилуцької виховної колонії можна констатувати, що основними напрямками соціальної роботи в умовах пенітенціарної установи є:

- 1) Вивчення особистості засудженого і становлення його "злочинної кар'єри".
- 2) Розробка індивідуальних програм дії і допомоги засудженим.
- 3) Соціально-психологічна допомога в адаптації до середовища пенітенціарних установ.
- 4) Соціально-психологічна і професійна допомога в підготовці виходу з місць позбавлення волі.

Значна робота проводиться по підготовці засуджених до звільнення, вирішуються питання працевлаштування, нагляду за ними після звільнення. Співробітники відділу плідно співпрацюють з соціальними службами м. Прилуки, Чернігова, Києва. Представники служб реалізують на базі колонії спільні проекти: проводять економічний всеобуч засуджених, допомагають знайти роботу після звільнення, орієнтуватися в трудовому законодавстві, знати не тільки обов'язки громадянина, а і права. За останні роки з установи звільнилося понад 70 засуджених. Звільняючись з установи, вихованці отримують пакет документів: свідоцтво про набуття професії, документ про освіту, паспорт, що дають можливість їм відновити втрачені соціально-необхідні суспільні ролі.

Функції спеціаліста закладу (соціального педагога) полягають в діагностиці особи засудженого за допомогою різних психолого-педагогічних методик, висновки про особу на основі отриманих даних і розробка спільно з адміністрацією УК програм перевиховання, виправлення і способів спілкування із засудженим.

Про те залишається осторонь така функція соціального педагога як посередництва. В Україні процес упровадження посередництва знаходиться на початковому

етапі. Тому, існує потреба у популяризації посередництва, підвищенні рівня поінформованості населення щодо можливостей розв'язання конфліктів з позиції не протистояння як альтернативи суду, а також проведенні тренінгів та освітніх програм для фахівців соціальної сфери, учнівської та студентської молоді.

Знання та вміння з посередництва в умовах виховної колонії для соціального педагога є важливими. Він має організовувати зустрічі фахівців виховної колонії та учасників корекційно-виховної роботи, розробляти і в подальшому реалізовувати практичні та комплексні програми соціально-педагогічної допомоги неповнолітньому засудженому у всіх значимих для нього життєвих сферах. Також соціальний педагог може здійснювати зв'язок між батьками та родичами ув'язненого і самим ув'язненим, стежити за безперешкодним відправленням кореспонденції засудженому і ним самим, допомагати засудженому в регулюванні фінансових питань, а також питань пов'язаних з відправленням релігійного вірування засудженого.

Таким чином, ми можемо зазначити, що функції соціального педагога розподілені між фахівцями виховної колонії – заступника начальника з соціально-виховної та психологічної роботи, практичним та шкільним психологом, інспектором ТБУ. Про те виконання зазначених функцій в умовах виховної колонії ускладнюються такими факторами як несприятливе у виховному відношенні середовище, яке складається з неповнолітніх злочинців; всі форми і методи корекційно-виховної роботи суворо регламентуються правовими нормами; процес ресоціалізації здійснюється в умовах ізоляції неповнолітніх засуджених; ресоціалізація в колонії здійснюється в однорідному в статевому відношенні середовищі; перебування неповнолітніх у виховно-трудовах колоніях регламентовано в часі, якого не завжди достатньо для їх ресоціалізації; в умовах колонії дуже мало можливостей для формування у вихованців досвіду соціально-значущої поведінки.

Здійснений аналіз стану справ щодо корекційно-виховної роботи в Прилуцькій виховній колонії з неповнолітніми засудженими дає підстави стверджувати назрілу необхідність внесення суттєвих змін до такої роботи. В зв'язку з цим, актуальним питанням для науковців та персоналу спеціальних виховних установ України є розробка нової моделі корекційно-виховної роботи з неповнолітніми засудженими та місця у цьому процесі соціального педагога.

Список використаних джерел

1. Докторович М. О. Соціальна робота у пенітенціарній системі / М. О. Докторович // Педагогічний альманах. – 2010. – Вип. № 5. – С. 204-207.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 15 вересня 2008 р. – К.: Вид-во Паливода А. В. – 88 с.
3. Основи пенітенціарної педагогіки і психології: [навч. посібник] / С. Ю. Замула, В. А. Костенко, В. І. Мандра, Б. В. Падалець, С. І. Скоков / [Під заг. ред. В. М. Синьова]. – Біла Церква, 2003. – 101 с.
4. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / В. М. Синьов, Г. О. Радов, В. І. Кривуша, О. В. Беца. – К.: МП "Леся", 1997. – 272 с.
5. <http://chernigiv-kvs.com.ua/prilutska-vikhovna-koloniya>
6. <http://ukrprison.org.ua/index.php>

Надійшла до редакції

Р. Новгородский, канд. пед. наук, доц.
Нежинский государственный университет им. Н. Гоголя, Нежин

КОРРЕКЦИОННО-ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА В ПЕНИТЕНЦИАРНОМ УЧРЕЖДЕНИИ ДЛЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ (ИЗ ОПЫТА ПРИЛУЦКОЙ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ КОЛОНИИ)

В статье автор анализирует особенности коррекционно-воспитательной работы в пенитенциарных учреждениях для несовершеннолетних. В частности, раскрыт опыт Прилуцкой воспитательной колонии. Проанализирована роль, направления и функции социального педагога в пенитенциарном учреждении.

Ключевые слова: коррекционно-воспитательная работа, несовершеннолетний, пенитенциарное учреждение.

R. Novgorodskiy, канд. пед. наук, доц.
Нежинский государственный университет им. Н. Гоголя, Нежин

CORRECTIONAL AND EDUCATIONAL WORK IN THE PENITENTIARY FACILITY FOR JUVENILE (BY EXPERIENCE OF PRYLUKY'S EDUCATIONAL COLONY)

In the article an author analyses the features of correction and educator work in penitentiaries establishments for minor. Experience of the Pryluky educator colony is exposed. A role, directions and functions of social worker, is analysed in the penitentiaries system.

Key words: correctional and educational work, minors, penal institution.

УДК 159.923.33

О. Тюття, канд. психол. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МАТЕРИНСТВО-БАТЬКІВСТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФЕНОМЕНИ

У статті робиться спроба співставити поняття "материнство" та "батьківство". Проаналізовано загальну структуру мотиваційно-потребнісної сфери особистості матері та батька. Загалом розходження в реалізації чоловіками й жінками своєї батьківської ролі залежать від конкретних історичних, культурних, соціальних умов і біологічних передумов. Розглянуто культурні і автономні фактори детермінації батьківського впливу.

Ключові слова: батьківство, культурна детермінація, материнство.

Вживання інтегрального поняття "батьківства" виникає з прагнення підкреслити рівноправність батьківських позицій у сучасній родині. Однак, незважаючи на визнання важливості участі обох батьків у процесі виховання, не можна не враховувати й, отже, не вивчати розходження в у взаємодії "мати-дитина" й "батько-дитина" [6].

Наявні в психології й суміжних науках (психотерапії, соціології, етнології, педагогії, антропології) дані про дослідження батьківства при всьому різноманітті у своїй сукупності дозволяють зробити один істотний висновок: материнство досліджене в більшій мірі, ніж батьківство. Ймовірно, така перевага в даній галузі досліджень має під собою істотні підстави, однією з яких є віра дослідників в "інстинкт материнства" [15].

Як відзначає І.С. Кон, при всіх крос-культурних розходженнях, первинний догляд за маленькими дітьми, особливо немовлям, усюди здійснює мати або яка-небудь інша жінка (тітка, старша сестра тощо). Фізичний контакт батька з маленькими дітьми в більшості традиційних суспільств незначний, хоча в моногамних родинах з віком дитини він збільшується. У багатьох народів існують суворі правила уникання, що обмежують контакти між батьком і дітьми, що робить взаємини надзвичайно стриманими, суворими, що виключає прояв ніжності [9].

Якщо знехтувати окремими міжкультурними розходженнями, у традиційній патріархальній родині батько виступає як а) годувальник; б) персоніфікація влади й вищий дисциплінатор; в) приклад для наслідування, а нерідко й безпосередній наставник у позасімейній, суспільно-трудова діяльності. У сучасній міській родині ці традиційні цінності батьківства (отцовства) помітно слабшають під тиском таких факторів, як жіноча рівноправність, залучення жінок до професійної роботи, тісний сімейний побут, де для батька не передбачено п'єдесталу, і просторова роз'єднаність праці й побуту. Сила батьківського (отцовського) впливу в минулому корінилася насамперед у тому, що він був втіленням влади й інструментальної ефективності. У патріархальній селянській родині батько не доглядав за дітьми, але вони, особливо хлопчики, проводили багато часу, працюючи разом з батьком і під його керівництвом. У місті положення змінилось. Як працює батько, діти не бачать, а кількість і значимість його внутрішньосімейних обов'язків значно менше, ніж у матері [4, 21].

У своїй доповіді "Типові заботони російських психотерапевтів" відомий психотерапевт Г. Варга одним з таких заботонів називає сексизм – тверде переконання в тому, що чоловіки й жінки відрізняються один від одного не тільки анатомо-фізіологічними особливостями,

але й просто душею, психікою. І тому в культурі поширені такі дискурси, як "жіночий розум", "чоловічі справи", "жіночі-чоловічі обов'язки" та ін. Для системного підходу (мова йде про системну сімейну психотерапію), на думку автора, це є істотним обмеженням, тому що на таких уявленнях дуже складно побудувати функціональну систему із гнучкими й взаємозамінними функціями. Напевне, можна сказати, що в якійсь мірі схожий забобон розповсюджений не тільки в психотерапевтичному середовищі, але й серед психологів-дослідників і тих теоретиків, які споконвічно розглядають уроджені розходження в змісті чоловічих і жіночих батьківських ролей, що обумовлені статтю [13].

І. С. Кон вказує, що визначення й фактичний зміст батьківських і материнських ролей тісно зв'язаний як із загальним статевим символізмом, так і з статевою стратифікацією, включаючи диференціацію подружніх ролей – статуси матері й батька неможливо зрозуміти окремо від статусів дружини й чоловіка.

Однак для розуміння й осмислення батьківства в цілому, як власне батьківства, так і материнства, по слуху зауваженню І. С. Кона, куди важливіше враховувати міжіндивідуальні розходження, ніж міжгрупові. Всередині групи чоловіків батьки і матері можуть істотно розрізнятися за своїми батьківськими і материнськими якостями. Тому розумніше говорити про стиль батьківства конкретного батька, а не про стилі батьківства й материнства взагалі [17].

Загалом же можна відмітити, що існують певні перешкоди, які утруднюють дослідження феноменологічного простору материнства-батьківства. Перша пов'язана з тим, що картина материнства-батьківства для кожного батька індивідуальна, оскільки зв'язана з аспектами взаємин із власними батьками, батьківськими взаєминами, як трансляції моделі власної поведінки. Друга – на формування образу майбутнього батька у свідомості впливають стереотипи, що існують у даному соціумі. Третя – взаємини із власними матір'ю-батьком актуалізують минулий досвід, що не завжди може оцінюватися позитивно [11].

Ряд дослідників вважають, що принципових розходжень у батьківському догляді за дитиною між чоловіком і жінкою може й не бути, особливо в тому, що стосується операційно-технічного боку батьківського ставлення (турбота й піклування – годування дитини, перевдягання, заколисування, навчання навичкам і т. і.). Багато чоловіків здатні забезпечити повноцінне піклування і турботу про дитину самостійно. При чому зробити це може не обов'язково кровний батько дитини,